

Innst. O. nr. 10.

(1998-99)

Innstilling fra sosialkomiteen om lov om endringer i lov om sosiale tjenester m.v. (Tilbakeholdelse av rusmiddelmissbrukere uten eget samtykke m.m.)

Ot.prp. nr. 78 (1997-98).

Til Odelstinget.

1. INNLEDNING

1.1 Sammendrag

Sosial- og helsedepartementet legger i proposisjonen fram forslag til endringer i lov om sosiale tjenester m.v. med bestemmelser om tilbakeholdelse av rusmiddelmissbrukere uten eget samtykke m.m.

Som bakgrunn for proposisjonen framholdes det at behandlingen av rusmiddelmissbrukere i Norge i hovedsak er basert på frivillighet, men at det i noen tilfeller likevel kan være nødvendig å bruke tvang i en avgrenset periode. Tilbakeholdelse av rusmiddelmissbrukere i institusjon med og uten eget samtykke er hjemlet i lov om sosiale tjenester §§ 6-2 og 6-3 som trådte i kraft 1. januar 1993. Fra 1. januar 1996 har loven dessuten en egen bestemmelse om tilbakeholdelse av gravide rusmiddelmissbrukere (§ 6-2a).

Det vises til at Stortinget ved behandlingen av St.meld. nr. 35 (1994-95) Velferdsmeldingen, ba Regjeringen medvirke til at lovbestemmelsene om tvangsbehandling av rusmiddelmissbrukere fungerer slik at Stortingets intensjoner med loven blir ivaretatt, og til at sosialkomiteen i Innst. S. nr. 184 (1996-97) sluttet seg til en rekke forslag til presiseringer og endringer i gjeldende bestemmelser som ble lagt fram i St.meld. nr. 16 (1996-97) Narkotikapolitikken.

Det vises videre til at det i Innst. S. nr. 184 (1996-97) også ble gitt uttrykk for at tvangsbestemmelsene synes å bli brukt i for få av de tilfellene der det antas å være aktuelt. Departementet foreslår derfor i proposisjonen en rekke tiltak som skal bidra til en mer effektiv bruk av regelverket i samsvar med Stortingets intensjoner.

Det foreslås at:

- Kommunene skal pålegges plikt til å utarbeide tiltaksplaner for den enkelte tvangsplasserte rusmiddelmissbruker.
- Meldinger fra pårørende om omfattende misbruk skal gi sosialtjenesten plikt til å vurdere og utrede

om det bør fremmes tvangssak.

- Det skal ikke lenger være et vilkår for bruk av tvang etter sosialtjenesteloven § 6-2 at fylkesnemnda for sosiale saker tar stilling til om en konkret institusjon er i stand til å tilby den konkrete klienten tilfredsstillende hjelp.
- Vilkåret om at avtale om tilbakeholdelse etter sosialtjenesteloven § 6-3 må være inngått før institusjonsoppholdet starter, oppheves i forhold til rusmiddelmissbruker som innlegges direkte fra et opphold med hjemmel i § 6-2 eller § 6-2a.
- Institusjonen skal varsle den aktuelle tilsynsmyndigheten ved samtykke i henhold til § 6-3 når vedkommende allerede er innlagt med hjemmel i §§ 6-2 eller 6-2a.
- Det gis hjemmel for forskrift om tilbakeføring ved rømming fra institusjon.
For å styrke rettssikkerheten til personer som blir holdt tilbake uten eget samtykke, foreslås at:
 - Det gis særskilte bestemmelser om urinprøvetaking.
 - Lederen for fylkesnemnda for sosiale saker skal snarest og om mulig innen 48 timer foreta en foreløpig godkjenning av hastevedtak etter § 6-2.
 - Fristen for å fremme ordinær sak for fylkesnemnda etter at det er fattet hastevedtak etter § 6-2, blir redusert til to uker.
 - Institusjonen skal varsle den aktuelle tilsynsmyndigheten ved innleggelse i medhold av §§ 6-2 og 6-2a.

Det påpekes at bestemmelsene om tilbakeholdelse uten eget samtykke er kommet inn i lov om sosiale tjenester på forskjellige tidspunkter, og at når de nå har virket en stund, ser departementet behov for visse presiseringer og harmoniseringer. Det foreslås bl.a. at begrepsbruken i sosialtjenesteloven §§ 6-2 og 6-2a samordnes, og at det presiseres at midlertidige vedtak er enkeltvedtak.

Det foreslås videre at det gis hjemmel for forskrift som skal sikre kvaliteten i behandlings- og rehabiliteringstiltak.

Det redegjøres for en høringsrunde om forslagene, og det uttales at et stort flertall av høringsinstansene i det vesentlige er positive til de foreslåtte lovendringene.

Komiteen har ingen merknader.

2. ENDRINGER SOM TAR SIKTE PÅ Å GJØRE DET ENKLERE Å ANVENDE BESTEMMELSENE OM TILBAKEHOLDELSE UTEN EGET SAMTYKKE I SOSIALTJENESTELOVEN M.M.

2.1 Tiltaksplan for rusmiddelmissbrukere

2.1.1 Sammendrag

Ifølge sosialtjenesteloven har kommunen hovedansvaret for tiltak for rusmiddelmissbrukere. Den kommunale sosialtjenesten har ansvaret lokalt for at rusmiddelmissbrukere får råd, veiledning og tilbud om tiltak med sikte på å komme bort fra rusmiddelmissbruket. Dette ansvaret har kommunen også når klienten er søkt inn i eller oppholder seg på en institusjon, uavhengig av om institusjonen er fylkeskommunal eller privat drevet. Sosialtjenesten plikter å følge opp vedkommende under oppholdet, og å legge til rette nødvendige tiltak også etter institusjonsoppholdet.

Det foreslås i proposisjonen et nytt femte ledd i sosialtjenesteloven § 6-1 som pålegger kommunene å lage en tiltaksplan for den enkelte tvangsinnlagte, og at det hjemles adgang for i forskrift å gi nærmere bestemmelser om innholdet i tiltaksplanen. Det uttales at hensikten med forslaget er å presisere det ansvar kommunen allerede har, og å sikre at ansvaret følges opp, noe som anses særlig viktig i forhold til ettervernet. Departementet vil gi de nødvendige presiseringer med hensyn til planens omfang, frist for utarbeidelse, brukermedvirkning, samarbeid og kommunens oppfølgingsansvar i retningslinjer og annet veiledningsmaterieil.

2.1.2 Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Arnesen, Gravdahl, Hildeng, Kristoffersen, Skogholt og Øyangen, medlemmene fra Fremskrittspartiet, lederen og Nesvik, medlemmene fra Kristelig Folkeparti, Woie Duesund og Næss, medlemmene fra Høyre, Høegh og Sjøli, medlemmet fra Senterpartiet, Gløtvold, og medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, Ballo, slutter seg til det framlagte forslag, men ønsker at forskriftene også på-

legger kommunene å lage tiltaksplaner for rusmiddelmissbrukere som oppholder seg frivillig i institusjon.

Komiteen mener ettervern må prioriteres for alle som har gjort noe for å bli rusfrie, og at dette er mye av nøkkelen til å få rehabilitert tidligere rusmiddelmissbrukere. For det store flertall av rusmiddelmissbrukere handler det å komme ut av institusjon og stå på egne ben om å starte nytt liv, hvor det er av stor viktighet å bidra til å styrke selvtillit og selvfølelse, samt å sikre et tilbud om nye miljøer med kontaktpersoner som kan erstatte kontaktene i rusmiljøet.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil påpeke at man i forbindelse med behandlingen av St.meld. nr. 16 (1996-97) var opptatt av et godt ettervern generelt for rusmiddelmissbrukere som forsøker å bli rusfrie. Dersom Regjeringens foreliggende forslag medfører at rusmiddelmissbrukere på tvangstiltak skal få egne tiltaksplaner i regi av kommunene, og der det i tillegg legges opp til egne tiltaksplaner for de som får metadon, så kan konsekvensen bli at de som frivillig gjør noe for å endre sine misbruksvaner og blir rusfrie, er de som har det dårligste tilbudet etter endt institusjonsopphold.

Dette medlem henviser ellers til Sosialistisk Venstrepartis merknader i Innst. S. nr. 184 (1996-97).

2.2. Rett for pårørende til å kreve vurdering med sikte på tvangssak

2.2.1 Sammendrag

Det foreslås i proposisjonen en ny § 6-1a i sosialtjenesteloven, som pålegger sosialtjenesten å foreta nødvendige undersøkelser og vurdere om det skal fremmes tvangssak ved meldinger fra pårørende om omfattende misbruk av rusmidler, og at den pårørende når saken er ferdig utredet, skal ha tilbakemelding om dette.

Sosial- og helsedepartementet bemerker at pårørendes bekymring for, og ønske om å gjøre noe for rusmiddelmissbrukeren ofte er sterk og svært forståelig, men at innføring av en ordning som her er foreslått, samtidig reiser viktige prinsipielle spørsmål, ikke minst i forhold til rusmiddelmissbrukerens integritet. I noen tilfeller vil bestemmelsen kunne føre til at et allerede konfliktfylt forhold forverres ytterligere. Departementet har likevel lagt vekt på at pårørendes støtte og samarbeid for mange rusmiddelmissbrukere vil være en avgjørende faktor i behandling og rehabilitering, og at det er viktig å ta deres vurderinger på alvor. Det framholdes at forslaget ikke innebærer at de pårørende får selvstendige partsrettigheter i saken. Departementet foreslår ikke at det innføres klageadgang over vurdering gjort på grunnlag av meldinger fra pårørende eller på tilbakemelding til pårørende.

Det foreslås at ektefelle/registrert partner, person som lever i ekteskapslignende eller partnerskapslignende forhold med vedkommende, foreldre, myndige barn og myndige søsken skal anses som pårørende. For å hindre meldinger fra pårørende som ikke har det nødvendige kjennskap til rusmiddelmissbrukers situasjon, foreslås det satt som vilkår at den pårørende som melder, må ha varig og løpende kontakt med rusmiddelmissbrukeren.

2.2.2 Komiteens merknader

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre og Senterpartiet, slutter seg til det framlagte forslag og har for øvrig ingen merknader.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti vil understreke disse partiers generelle skepsis til bruk av tvang for behandling, det være seg av rusmiddelmissbrukere eller pasienter av andre kategorier. Bruk av tvang må kun etter disse medlemmers mening skje i spesielle situasjoner der pasienten/klienten er til fare for seg selv eller andre. På disse premisser aksepterer disse medlemmer bruk av tvang i svært begrenset omfang.

Disse medlemmer stiller seg noe skeptisk til forslaget i proposisjonen § 6-1a hvor sosialtjenesten pliktes å vurdere bruk av tvang etter melding fra pårørende. Disse medlemmer ser ikke bort fra at det kan oppstå situasjoner der dette er nødvendig, men på den annen side er disse medlemmer redd for at det her kan skje et misbruk, og at pårørendes interesser i forhold til tvangsbruk kan ha ulike motiver. Dette gjelder generelt også i forhold til både psykiatri og rusmiddelmissbrukere. Disse medlemmer vil imidlertid ikke stemme imot den nye § 6-1a, men vil gjerne gi uttrykk for at bruk av opplysninger fra de pårørende nøye må vurderes av sosialetaten før man går til tvangsinnleggelse av voksne personer på denne bakgrunn. Disse medlemmer mener imidlertid at ønske om tvangsinnleggelse fra de pårørende når det gjelder barn og ungdom, må tillegges større vekt enn slike ønsker om tvang i forhold til voksne misbrukere. Disse medlemmer støtter for øvrig at de pårørende ikke blir part i saken når det gjelder tvangsinnleggelse av rusmiddelmissbrukere.

2.3 Vilkåret om at fylkesnemnda for sosiale saker skal ta stilling til den konkrete institusjonsplassen

2.3.1 Sammendrag

Ved bruk av tvang etter sosialtjenesteloven § 6-2 skal etter gjeldende rett fylkesnemnda for sosiale saker i den enkelte sak ta stilling til om den foreslåtte institusjonen er i stand til å tilby den aktuelle rusmiddel-

missbrukeren tilfredsstillende hjelp. Dette innebærer at det må være stilt en institusjonsplass til disposisjon når nemnda behandler sosialtjenestens framlegg til vedtak. Det uttales at det har vist seg at det kan være vanskelig for kommunene raskt å finne en egnet, ledig institusjonsplass, og at dette fører til at det kan ta lang tid fra behovet for slik plassering blir fastslått til vedtak om plassering fattes. Det påpekes at for sterkt nedkjørte rusmiddelmissbrukere kan det være et problem at tvang ikke blir prøvet, eller at det gjøres for sent.

Departementet foreslår at vilkåret om at fylkesnemnda skal ta stilling til den konkrete institusjonsplassen, oppheves, og anser at når en institusjon først er utpekt for tvang generelt, er det tilstrekkelig at sosialtjenesten vurderer om den er egnet i det konkrete tilfellet. Det uttales at dersom fylkesnemnda ønsker det, kan den fortsatt sette som vilkår i en konkret sak at plassering skal skje i en bestemt institusjon. Dersom rusmiddelmissbrukeren er uenig i tvangsvedtaket, kan spørsmålet bringes inn for domstolen.

2.3.2 Komiteens merknader

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre og Senterpartiet, slutter seg til det framlagte forslag og har for øvrig ingen merknader.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti mener at § 6-2 andre ledd i sosialtjenesteloven må opprettholdes, og at fylkesnemnda med vedtak om tvang også skal ta stilling til om en konkret institusjon er faglig og materielt i stand til å tilby den konkrete klienten tilfredsstillende hjelp. Disse medlemmer vil således stemme imot opphevelse av § 6-2 andre ledd i nåværende sosialtjenestelov. Det er etter disse medlemmers skjønn et alvorlig inngrep overfor en person som har rusproblemer, å tvangsinnlegge denne i en institusjon. Disse medlemmer mener at det bør skje bare i spesielle tilfeller og gir sin tilslutning til det. Det disse medlemmer imidlertid setter som en absolutt betingelse for tvangsinnleggelse av rusmiddelmissbrukere, er at innleggelsen skjer i en institusjon som på forhånd er godkjent, og som har faglig og fysisk mulighet til å ivareta denne klienten på en forsvarlig og rettssikkerhetsmessig måte.

2.4 Vilkåret om at samtykke til tilbakeholdelse etter lov om sosiale tjenester § 6-3 må gis før oppholdet begynner

2.4.1 Sammendrag

Etter gjeldende rett kan institusjonen ved frivillige opphold sette som vilkår at missbrukeren samtykker i tilbakeholdelse. Forutsetningen er at samtykke er gitt skriftlig og senest når oppholdet begynner. Dette

innebærer bl.a. at samtykket ikke er gyldig hvis det er avgitt under et institusjonsopphold.

Departementet foreslår at vilkåret om at samtykke skal avgis før institusjonsoppholdet begynner, oppheves i forhold til dem som går direkte over fra vedtak etter sosialtjenesteloven §§ 6-2 og 6-2a. Hovedbegrunnelsen er at departementet ser at en prosedyre som i større grad enn i dag bygger på og oppmuntrer misbrukerens motivasjon, kan være en fordel. Det foreslås videre at institusjonen uten ugrunnet opphold skal varsle tilsynsmyndigheten når samtykke gis av en person som er innlagt med hjemmel i vedtak etter disse bestemmelsene.

2.4.2 Komiteens merknader

Komiteen slutter seg til det framlagte forslag og har for øvrig ingen merknader.

2.5 Tilbakeføring ved rømming

2.5.1 Sammendrag

Det framholdes at det etter gjeldende rett er uklarheter omkring ansvarsforhold og praktisk gjennomføring ved tilbakeføring etter rømming med hjemmel i sosialtjenesteloven §§ 6-2, 6-2a og 6-3. Det er ikke gitt saksbehandlingsregler eller regler om hvem som kan foreta den praktiske tilbakeføringen.

Sosial- og helsedepartementet er kommet til at det er mest hensiktsmessig å behandle disse spørsmålene i forskrift bl.a. fordi det er mange tekniske og detaljerte forhold det må tas stilling til. Det foreslås derfor at det gis hjemmel i sosialtjenesteloven § 7-11 tredje ledd for at Kongen kan gi forskrift om tilbakeføring ved rømming. Det uttales at forskriften vil kunne inneholde bestemmelser om hvem som er ansvarlig for at klienten hentes tilbake, hvem som skal og kan gjøre hva i forbindelse med tilbakeføring, og om at det er politiet som har adgang til å bruke makt i slike tilfeller.

2.5.2 Komiteens merknader

Komiteen slutter seg til det framlagte forslag og har for øvrig ingen merknader.

3. ENDRINGER SOM TAR SIKTE PÅ Å STYRKE RETTSSIKKERHETEN TIL PERSONER SOM HOLDES TILBAKE I INSTITUSJON

3.1 Adgangen til å ta urinprøver

3.1.1 Sammendrag

Med hjemmel i sosialtjenesteloven § 7-11 siste ledd bokstav a, er adgangen til å ta urinprøver nærmere regulert i forskrift. Det uttales at det i praksis har vist seg at reguleringen er noe uklar.

Departementet anser adgangen til urinkontroll som et nødvendig virkemiddel for å forebygge rusmiddelmissbruk i institusjonene, og ser det som viktig at denne underlegges best mulig rettssikkerhetsmessig kontroll. Med henblikk på dette, og også for å sikre ensartet praksis, foreslår departementet at det skal være fylkesnemndene for sosiale saker som skal ta stilling til om det skal kunne tas urinprøver av tvangsinnlagte.

Departementet bemerker at adgangen til å ta urinprøver bør begrenses til de situasjonene der det er nødvendig for å gjennomføre et behandlingsopplegg. Det er derfor ikke aktuelt å foreslå adgang til å ta urinprøver utenom institusjon. Departementet er videre kommet til at det ikke bør være adgang til å ta urinprøver når klienten er innlagt med hjemmel i et midlertidig vedtak.

Departementet foreslår at fylkesnemnda for sosiale saker i forbindelse med behandlingen av ordinære saker etter sosialtjenesteloven §§ 6-2 og 6-2a skal ta stilling til om det skal være adgang til å ta urinprøver. Det foreslås videre at § 6-3 presiseres slik at det framgår at det, før oppholdet begynner, kan avtales at det skal være adgang til å ta urinprøver. Departementet foreslår også at Kongen gis en egen forskriftshjemmel for å regulere urinprøvetaking i institusjon etter sosialtjenesteloven.

3.1.2 Komiteens merknader

Komiteen slutter seg til det framlagte forslag og har for øvrig ingen merknader.

3.2 Foreløpig godkjenning av midlertidige vedtak etter sosialtjenesteloven § 6-2

3.2.1 Sammendrag

Det er i dag ikke krav om foreløpig godkjenning av midlertidige vedtak etter sosialtjenesteloven § 6-2. Midlertidige vedtak etter sosialtjenesteloven § 6-2a skal derimot sendes fylkesnemndas leder for foreløpig godkjenning straks, og helst innen 48 timer.

Departementet anser at det av hensyn til klientenes rettssikkerhet vil være en fordel med en maksimumsfrist for godkjenning av midlertidige vedtak, og foreslår at det innføres et krav om at fylkesnemndas leder skal foreta en foreløpig godkjenning av sosialtjenestens midlertidige vedtak, om mulig innen 48 timer, etter sosialtjenesteloven § 6-2. Det foreslås dessuten at presiseringen av at 48-timersfristen gjelder fylkesnemndsleders foreløpige godkjenning av midlertidige vedtak, også skal tas inn i § 6-2a.

3.2.2 Komiteens merknader

Komiteen slutter seg til det framlagte forslag og har for øvrig ingen merknader.

3.3 Frist for å fremme ordinær sak for fylkesnemnda etter at det er fattet midlertidig vedtak etter sosialtjenesteloven § 6-2

3.3.1 Sammendrag

Når det er fattet et midlertidig vedtak etter sosialtjenesteloven § 6-2, er det tre ukers frist for å fremme ordinær sak for fylkesnemnda for sosiale saker. For vedtak etter sosialtjenesteloven § 6-2a er fristen satt til to uker. Også etter barneverntjenesteloven § 4-6 fjerde ledd er fristen to uker.

Sosial- og helsedepartementet bemerker at fristene for å fremme ordinære saker for fylkesnemnda bør være like for alle sakstyper, med mindre det er tungtveiende grunner som taler imot dette. Det framholdes at fristen av rettssikkerhetshensyn bør være så kort som praktisk mulig. Departementet foreslår at fristen for å fremme ordinær sak etter at det er fattet et midlertidig vedtak etter sosialtjenesteloven § 6-2, skal være to uker.

3.3.2 Komiteens merknader

Komiteen slutter seg til det framlagte forslag og har for øvrig ingen merknader.

3.4 Påbud om at den aktuelle tilsynsmyndigheten skal varsles ved innleggelser etter sosialtjenesteloven §§ 6-2 og 6-2a

3.4.1 Sammendrag

Sosial- og helsedepartementet har med hjemmel i sosialtjenesteloven § 7-9 fastsatt i forskrift at det i institusjoner opprettet etter lov om sosiale tjenester skal gjennomføres tilsynsbesøk minst fire ganger i året. Det er i dag ikke noen automatikk i at tilsynsmyndigheten blir informert om innleggelser etter tvangsbestemmelsene i sosialtjenesteloven.

Sosial- og helsedepartementet foreslår i proposisjonen en bestemmelse om at institusjonen uten grunnnet opphold skal varsle tilsynsmyndigheten.

3.4.2 Komiteens merknader

Komiteen slutter seg til det framlagte forslag og har for øvrig ingen merknader.

4. ENDRINGER SOM TAR SIKTE PÅ Å PRESISERE OG SAMORDNE BEGREPSBRUKEN I LOVTEKSTEN

4.1 Samordning av begrepene i sosialtjenesteloven §§ 6-2 og 6-2a

4.1.1 Sammendrag

Ifølge sosialtjenesteloven §§ 6-2 og 6-2a kan sosialtjenesten på visse vilkår fatte vedtak i påvente av at ordinær sak fremmes og behandles i fylkesnemnda for

sosiale saker. I sosialtjenesteloven § 6-2 femte og sjette ledd er disse avgjørelsene kalt «foreløpig vedtak» og i sosialtjenesteloven § 6-2a femte ledd «midlertidig vedtak».

Departementet foreslår at «foreløpig» i sosialtjenesteloven § 6-2 erstattes med «midlertidig».

4.1.2 Komiteens merknader

Komiteen slutter seg til det framlagte forslag og har for øvrig ingen merknader.

4.2 Presisering av at midlertidige vedtak etter sosialtjenesteloven §§ 6-2 og 6-2a er enkeltvedtak

4.2.1 Sammendrag

Det uttales at det i dag ikke går klart fram av loven om rusmiddelmissbrukere kan påklage midlertidige vedtak etter sosialtjenesteloven §§ 6-2 og 6-2a, og i tilfelle hvilken instans som er klageorgan. Sosial- og helsedepartementet har i rundskriv presisert at klager over midlertidige vedtak er enkeltvedtak, og at eventuell klage skal behandles av fylkesnemnda for sosiale saker.

Departementet foreslår at det tas inn bestemmelser i loven om at sosialtjenestens midlertidige vedtak etter sosialtjenesteloven §§ 6-2 og 6-2a skal være enkeltvedtak, og at fylkesnemnda for sosiale saker skal være klageinstans. Sosialtjenestens midlertidige vedtak kan påklages til fylkesnemnda før eller etter fylkesnemndslederens foreløpige godkjenning.

4.2.2 Komiteens merknader

Komiteen slutter seg til det framlagte forslag og har for øvrig ingen merknader.

4.3 Henvisninger til sosialtjenesteloven § 6-2a

4.3.1 Sammendrag

Det er ikke tatt inn henvisninger til sosialtjenesteloven § 6-2a i sosialtjenesteloven § 7-6 tredje ledd (sosialtjenesten skal samtykke i utskrivning av tvangsinnlagte rusmiddelmissbrukere), sosialtjenesteloven § 7-11 andre ledd andre punktum (institusjonens adgang til å begrense adgangen til å forlate institusjonen) og sosialtjenesteloven § 10-4 første ledd første punktum (oppholdskommunens ansvar for å reise tvangssak).

Departementet foreslår at det tas inn henvisninger til sosialtjenesteloven § 6-2a i de aktuelle lovbestemmelsene.

4.3.2 Komiteens merknader

Komiteen slutter seg til det framlagte forslag og har for øvrig ingen merknader.

5. KRAV TIL KVALITET I BEHANDLINGS- OG REHABILITERINGSTILTAK

5.1 Sammendrag

Det framholdes at sosialtjenesteloven ikke har bestemmelser som stiller krav til kvalitet i behandlings- og rehabiliteringstiltak, men at det i praksis stilles visse krav til kvalitet til behandlingstilbudet ved at de enkelte institusjoner blir tatt inn i fylkeskommunens plan.

Departementet foreslår ny § 7-14 i sosialtjenesteloven som gir Kongen hjemmel til å gi forskrifter som skal bidra til å sikre ivaretagelse av rusmiddelmissbrukernes behov når de er i behandlings- og rehabiliteringstiltak. Bestemmelsen vil gi hjemmel for forskrifter som omfatter alle typer behandlings- og rehabiliteringstiltak for rusmiddelmissbrukere, ikke bare de som er utpekt til å ta imot tvangsplasserte.

5.2 Komiteens merknader

Komiteen slutter seg til det framlagte forslag.

Komiteen mener det kan være viktig å få en offentlig godkjenningsordning for institusjoner som tilbyr tiltak for rusmiddelmissbrukere. Fellesorganisasjonen for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere (FO) har flere ganger påpekt at man i Norge i dag mangler en ordning med forhåndsgodkjenning av institusjoner.

Komiteen mener at bruk av tvang kan brukes i enda mindre grad hvis man gjør noe konkret for å få ned den tid som brukes til administrativ behandling av søknader om opphold i institusjoner for rusmiddelmissbrukere. Slik situasjonen er i dag, kan misbruker være på avrusning/akuttinstitusjon inntil ca. 4 uker. I dette tidsrommet skal det skaffes plass på institusjon, og i mange tilfeller klarer man ikke å ferdigbehandle slike søknader i løpet av det tidsrommet. Det gjelder spesielt der hvor det skal bevilges midler til institusjonsplass utenfor fylket, og hvor kostnadene er store.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at det store flertallet - $\frac{2}{3}$ - av institusjoner er eid av private. Uten noen form for godkjenning er det åpent for at hvem som helst kan komme inn på dette markedet og åpne institusjoner for rusmiddelmissbrukere. Kvaliteten, slik den er i dag, er sterkt varierende og det samme gjelder det faglige innholdet. Hvis man skal ha institusjoner som gavner misbrukerne, er alle tjent med at man også har en offentlig forhåndsgodkjenning. Det vil også gjøre det mulig for den enkelte rusmiddelmissbruker å få et større tilbud om behandling, da en slik liste må kunne ligge til grunn for hvor brukerne får tilbud om plass og behandling.

Komiteen fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber Regjeringen vurdere en ordning med forhåndsgodkjenning av institusjoner for rusmiddelmissbrukere.»

6. ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER

6.1 Sammendrag

Det uttales at pålegget om å utarbeide tiltaksplaner for tvangsinnlagte klienter i hovedsak er en presisering av gjeldende rett, og at lovendringen derfor vil få små administrative og økonomiske konsekvenser for kommunene.

Det uttales videre at forkortelsen av fristen for å fremme ordinær sak etter § 6-2 gir kommunen mindre tid til å forberede saken, men at dette oppveies av at vilkåret om at fylkesnemnda for sosiale saker skal ta stilling til den konkrete institusjonsplassen blir opphevet.

Det at pårørende gis adgang til å kreve vurdering av om tvangssak skal fremmes, vil kunne føre til et visst merarbeid for kommunene. Plikten til å gi tilbakemelding til den pårørende når vurderingen er foretatt er ny, og det uttales at dette vil være en lite arbeidskrevende rutine.

Det uttales at de foreslåtte endringene vil kunne bidra til å endre praksis slik at intensjonene i sosialtjenesteloven om bruk av tvang der det er hensiktsmessig, blir fulgt opp, og at dette vil kunne føre til noe økte kostnader for kommuner og fylkeskommuner. Disse kostnadene forutsettes dekket innenfor de generelle rammetilskuddene.

Foreløpig godkjenning av midlertidige vedtak etter § 6-2 vil føre til en viss økning i arbeidsbyrden for fylkesnemndene, men det framholdes at det ikke er snakk om noen inngående prøving. Det blir dessuten presisert at nemnda skal ta stilling til adgangen til å ta urinprøver. Saker som gjelder rusmiddelmissbrukere, utgjør i dag en relativt beskjeden del av nemndenes totale arbeidsbyrde. Departementet antar derfor at disse oppgavene vil kunne ivaretas innen de eksisterende bevilgningsrammene.

De økonomiske og administrative konsekvensene av innføringen av krav til kvalitet i behandlings- og rehabiliteringstiltak for rusmiddelmissbrukere vil bli vurdert i forbindelse med utarbeidelse av forskriften.

De øvrige lovendringene antas ikke å få økonomiske og administrative konsekvenser.

6.2 Komiteens merknader

Komiteen vil påpeke at en årsak til at rusmiddelmissbrukere ikke mottar adekvat behandlingstilbud, kan være at en del av de behandlingsplassene som foreligger, enten ikke tilfredsstillende kvalitetsmessige

mål og/eller har et kostnadsnivå som gjør at disse ikke benyttes. I en del tilfeller kan også misbrukerens vegring mot å motta behandling på frivillig basis skyldes manglende tiltro til det eksisterende behandlingstilbudet. Dersom det gjennomføres flere tvangsvedtak som en konsekvens av en endring av dagens lovverk, vil presset på et fra før av mangelfullt behandlingsapparat øke ytterligere. Komiteen ser det derfor som sentralt at det finner sted en kartlegging av det faktiske behovet for behandlingstilbud, både knyttet til institusjonsplasser, og når det gjelder ettervernet, ikke bare når det gjelder antall plasser, men også hva angår innholdet i det tilbudet som gis. Komiteen vil ut fra denne begrunnelse foreslå at departementet foretar en kartlegging av det samlede tilbudet som i dag foreligger på dette området, som ledd i å vurdere i hvilken grad en endring av behandlingstilbudet må finne sted.

Komiteen fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber Regjeringen vurdere det samlede behovet for behandlingstilbud for rusmiddelmissbrukere, inkludert behovet for et ettervernstilbud.»

7. IKRAFTTREDELSE

7.1 Sammendrag

Det er etter departementets mening viktig at de foreslåtte endringene trer i kraft så snart som mulig, og det foreslås at lovendringene trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

7.2 Komiteens merknader

Komiteen slutter seg til det framlagte forslag og har for øvrig ingen merknader.

8. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen viser for øvrig til proposisjonen og det som står foran, og rår Odelstinget til å gjøre slike

vedtak:

A.

Vedtak til lov

om endringer i lov av 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester m.v.

I.

I lov av 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester gjøres følgende endringer:

§ 6-1

Nytt femte ledd skal lyde:

Sosialtjenesten skal utarbeide tiltaksplan for rusmiddelmissbruker som er i institusjon etter vedtak med hjemmel i §§ 6-2 eller 6-2a. Kongen kan gi forskrifter om innholdet i tiltaksplanen.

Ny § 6-1a skal lyde:

§ 6-1a. Sosialtjenestens plikt til å vurdere bruk av tvang etter melding fra pårørende

Sosialtjenesten skal ved melding fra pårørende om omfattende rusmiddelmissbruk foreta de nødvendige undersøkelser i saken, og vurdere om det skal fremmes sak etter §§ 6-2 eller 6-2a. Når saken er utredet, skal den pårørende ha tilbakemelding om dette.

En persons pårørende etter første ledd er ektefelle, person som lever i ekteskapslignende eller partnerskapslignende forhold med vedkommende, foreldre, myndige barn og myndige søsken. Den pårørende må ha varig og løpende kontakt med rusmiddelmissbrukeren.

§ 6-2

Nåværende annet ledd oppheves.

Nåværende tredje til sjette ledd blir nye annet til femte ledd og skal lyde:

Et vedtak etter første ledd skal treffes av fylkesnemnda etter reglene i kapittel 9. Fylkesnemnda skal samtidig ta stilling til om det skal være adgang til å ta urinprøver av klienten under institusjonsoppholdet.

Fylkesnemndas vedtak etter første ledd kan bare settes i verk dersom institusjonen faglig og materielt er i stand til å tilby vedkommende tilfredsstillende hjelp sett i forhold til formålet med inntaket i institusjonen. Sosialtjenesten kan la være å sette et vedtak i verk om forholdene tilsier det. Er vedtaket ikke satt i verk innen seks uker, faller det bort.

Et midlertidig vedtak etter første ledd kan treffes av sosialtjenesten dersom de interesser bestemmelsen skal ivareta kan bli vesentlig skadelidende dersom vedtak ikke treffes og gjennomføres straks. Lederen i fylkesnemnda skal snarest, og om mulig innen 48 timer, treffe vedtak om foreløpig godkjenning av det midlertidige vedtaket. Midlertidige vedtak etter denne bestemmelsen er enkeltvedtak. Fylkesnemnda er klageinstans.

Er det truffet midlertidig vedtak, skal et forslag til endelig vedtak sendes fylkesnemnda innen to uker. Dersom saken ikke er sendt til fylkesnemnda innen denne fristen, faller vedtaket bort.

Nytt sjette ledd skal lyde:

Institusjonen skal uten ugrunnet opphold varsle tilsynsmyndigheten ved innleggelse etter denne bestemmelsen.

§ 6-2a

Første ledd skal lyde:

Det kan vedtas at en gravid rusmiddelmissbruker uten eget samtykke skal tas inn på institusjon og holdes tilbake der i hele svangerskapet dersom misbruket er av en slik art at det er overveiende sannsynlig at barnet vil bli født med skade, og dersom hjelpetiltak etter § 6-1 ikke er tilstrekkelig. *Fylkesnemnda skal samtidig ta stilling til om det skal være adgang til å ta urinprøver av klienten under institusjonsoppholdet.*

Femte og nye sjette og sjuende ledd skal lyde:

Et midlertidig vedtak etter første ledd kan treffes av sosialtjenesten dersom de interesser bestemmelsen skal ivareta kan bli vesentlig skadelidende dersom vedtaket ikke treffes og gjennomføres straks. *Lederen i fylkesnemnda skal snarest, og om mulig innen 48 timer, treffe vedtak om foreløpig godkjenning av det midlertidige vedtaket. Midlertidige vedtak etter denne bestemmelsen er enkeltvedtak. Fylkesnemnda er klageinstans.*

Er det truffet midlertidig vedtak, skal forslag til endelig vedtak sendes fylkesnemnda innen to uker. Dersom saken ikke er sendt til fylkesnemnda innen denne fristen, faller vedtaket bort.

Institusjonen skal uten ugrunnet opphold varsle tilsynsmyndigheten ved innleggelse etter denne bestemmelsen.

§ 6-3

Tredje ledd skal lyde:

Samtykket skal være skriftlig og skal gis til institusjonsledelsen senest når oppholdet begynner. *Slikt samtykke kan også gis ved direkte overgang fra opphold med hjemmel i §§ 6-2 og 6-2a. Før misbrukeren gir sitt samtykke, skal han eller hun gjøres kjent med eventuelle vilkår som nevnt i første og annet ledd. Institusjonen skal uten ugrunnet opphold varsle tilsynsmyndigheten dersom samtykket er gitt ved direkte overgang fra opphold med hjemmel i §§ 6-2 eller 6-2a.*

Nytt fjerde ledd skal lyde:

Institusjonen kan sette som vilkår for oppholdet at klienten før oppholdet begynner, gir samtykke til at det kan tas urinprøver under institusjonsoppholdet.

Nåværende fjerde ledd blir nytt femte ledd.

§ 7-6

Tredje ledd skal lyde:

Hvis oppholdet bygger på vedtak som nevnt i §§ 6-2 eller 6-2a, kan beboeren ikke utskrives før tiden uten samtykke fra sosialtjenesten.

§ 7-11

Annent ledd skal lyde:

Beboerne skal ha rett til å bevege seg både i og utenfor institusjonen/boligen med de begrensninger som institusjonen/boligen fastsetter av hensyn til behovet for trygghet og trivsel. Er en person plassert i en institusjon på grunnlag av et vedtak eller samtykke som nevnt i § 6-2, § 6-2a eller § 6-3, kan institusjonen begrense adgangen til å forlate institusjonen i den utstrekning det er nødvendig etter vedtakets formål.

Nytt tredje ledd skal lyde:

Kongen kan gi forskrifter med nærmere bestemmelser om tilbakeføring ved rømming fra institusjon etter plassering med hjemmel i § 6-2, § 6-2a eller § 6-3, herunder regler om ansvar for innbringning, praktisk gjennomføring og saksbehandling.

Nåværende tredje ledd blir nytt fjerde ledd.

Nåværende fjerde ledd blir nytt femte ledd og skal lyde:

Kongen kan gi forskrifter

- til utfylling av bestemmelsene foran, herunder om bruk av tvangsmidler,
- om urinprøvetaking,
- med sikte på å hindre at rusmidler eller farlige gjenstander bringes inn i institusjonen/boligen,
- om forvaltning av beboernes midler.

Ny § 7-14 skal lyde:

§ 7-14. Kvalitetskrav i behandlings- og rehabiliteringstiltak

Kongen kan gi forskrifter med nærmere bestemmelser om krav til kvalitet i behandlings- og rehabiliteringstiltak.

§ 10-4

Første ledd første punktum skal lyde:

Ansvaret for å reise sak etter §§ 6-2 og 6-2a har sosialtjenesten i den kommunen der rusmiddelmissbrukeren oppholder seg.

II.

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

B.

Stortinget ber Regjeringen vurdere en ordning med forhåndsgodkjenning av institusjoner for rusmiddelmissbrukere.

C.

Stortinget ber Regjeringen vurdere det samlede behovet for behandlingsplasser for rusmiddelmissbrukere, inkludert behovet for et ettervernstilbud.

John I. Alvheim,

leder.

Einar Olav Skogholt,

ordfører.

Are Næss,

sekretær.